

Ergetowski, Ryszard

"Geschichte der Oberlausitz. Herrschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts",
Joachim Bahlcke, Leipzig 2001 :
[recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 48/1-2, 185-187

2003

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Geschichte der Oberlausitz. Herrschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Leipzig Universitätsverlag. Herausgegeben von Joachim Bahlcke. Leipzig 2001, 368 s.

Łużycami zainteresowano się u nas dopiero w połowie XIX wieku. Pierwszy sięgnął po tę tematykę August Mosbach (nb. nie zauważany przez polską, łużycką i niemiecką historiografię) zamieszczając w „Tygodniku Literackim” w 1841 r. (nr 41–42) obszerny artykuł *Wiadomości o literaturze łużycko[!]-serbskiej*, w którym podał znacznie więcej wiadomości niż to zapowiadał tytuł. Do problematyki tej powracał w korespondencjach („Tygodnik Literacki” 1842 nr 10 i 18), a w latach pięćdziesiątych na łamach „Slavische Jahrbücher” oraz „Zeitschrift für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft”. Równoległe – choć jednorazowo – na łużyckie kwestie zwrócił uwagę w „Bibliotece Warszawskiej” w 1844 r. Wacław Aleksander Maciejowski, także bez większego odzewu. Po nim uczynił to Roman Zmorski w publikacjach zamieszczanych w „Gazecie Warszawskiej” (1857). Lecz na dzieło prawdziwie erudycyjne i o charakterze syntezy, poświęcone przeszłości Łużyc, przyszło poczekać jeszcze kilka lat. W 1861 r. wyszedł w Petersburgu *Rys dziejów serbo-łużyckich* Wilhelma Bogusławskiego doprowadzony do 1850 r. Stanowił pierwszą historię tego kraju odpowiadającą ówczesnym wymaganiom badawczym. Potem sporadycznie zajmowali się nią popularyzatorzy bądź publicyści: Józef Chociszewski (1888), Bronisław Piotrowski (1918), Władysław Pniewski (1924), Józef Gołąbek (1936), Franciszek Domański (1944), Henryk Batowski (1946), K. Kolańczyk i W. Rusiński (1946), W. Kochański (1946), T.S. Grabowski (1947), A. Azembski (1975) i wielu innych. Jednak dziełem odpowiadającym obecnym metodologicznym wymaganiom była dopiero wydana w 1963 r. rozprawa Józefa Leszczyńskiego pt. *Stany Górnych Łużyc w latach 1635–1695* (Wrocław)¹.

Jest to zapewne najlepsza monografia odnosząca się do dziejów tego kraju. W ślad za nią poczęły pojawiać się następne: A. Matyniaka, M. Cygańskiego i R. Leszczyńskiego, W. Beny oraz zbiorowa *Łużyce – w nowożytnych i najnowszych dziejach Europy Środkowej* (Zielona Góra 1995). W 1984 r. wyszła w tłumaczeniu polskim historia obu części Łużyc w opracowaniu Jana Šořty, który ją potraktował jako walkę klas wypaczając prawdziwe dzieje swego kraju. Między innymi zupełnie pominął wpływy czeskie w procesie utrzymywania narodowej tożsamości Łużyczan, a także polsko-łużyckie koneksje.

Z tą niechlubną metodą zerwali autorzy *Geschichte der Oberlausitz. Herrenschaft, Gesellschaft und Kultur vom Mittelalter bis zum Ende des 20. Jahrhunderts*. Jest to dzieło zbiorowe, w którym uczestniczyli: J. Bahlcke (terytorium, nazwa, opisy), Gertraud Eva Schrage (dzieje polityczne od IX do XIV wieku), Norbert Kersken (związek sześciu miast), Aleksander Schunka (od zwierzchnictwa saskiego do Kongresu Wiedeńskiego), Leszek Belzyt – Hans Werner Rautenberg (od 1815 do 1918 r.), Andreas Bednarek – Jonas Flöter – Stefan Samerski (od 1918 r. po czasy współczesne), Peter Kunze (kultura w dziejach Łużyc). Jak widać z not o autorach, niektórzy z nich kształcili się w Polsce i są z jej nauką związani. Omawiany tom należy do dzieł erudycyjnych, jest opatrzone naukowym aparatem, bibliografią, mapkami. Tekst zdobią portrety lużyckich działaczy, literatów, naukowców, widoki miast, faksymile dokumentów, wspierają indeksy osób i miejscowości. Autorzy wykorzystali w szerokim zakresie dotychczasowe opracowania, czasopisma, wydawnictwa źródłowe, ale sięganie po archiwalia należy do rzeczy raczej rzadkich. A szkoda, bo przecież kryją one niejednokrotnie zaskakujące niespodzianki, jak np. korespondencje koryfeuszy narodowego życia na Łużycach.

Ten kraj, leżący w samym środku Europy, nigdy nie uzyskał politycznej niezawisłości, ale mimo przez tysiąclecie trwającego ucisku jego mieszkańcy potrafili zachować swój język, swe odrębne obyczaje. Recenzowany tytuł uwzględnia polityczne podziały jakim Łużyce podlegały, ekonomiczne aspekty (rolnictwo, górnictwo, rzemiosło, przemysł, inteligencja), kwestie religijne (katolicy, protestanci, pietyści), a także zjawiska kulturowe (piśmiennictwo, dziennikarstwo, związki śpiewacze, teatralne, sportowe), działalność organizacyjną (Macierz Serbska, Domowina).

W *Geschichte der Oberlausitz* polski czytelnik spotka parę mogących go szczególnie zainteresować kwestii. Zetknięcie się w VIII–IX wieku Słowian zajmujących tereny między Łabą, Solawą, a Kwisą ze światem zachodnim, reprezentowanym przez Franków, a następnie Sasów, stanowiło dla nich śmiertelne zagrożenie. Na nic się zdała ich rozpaczliwa przed zachodnią inwazją obrona. Wobec ekonomicznej, organizacyjnej i militarnej przewagi musieli ulec germańskiemu najazdowi. To, że się ich nieliczne resztki do dziś zachowały na Łużycach zawdzięczają kilku wydarzeniom, które warto przypomnieć. Otóż kraj ten nazywany w X–XI wieku Milskiem należał przez pewien czas do Polski, następnie do Czech, wreszcie do Saksonii. Niemiecka historiografia, a także lużycka z czasów enerdowskich – przemilczała te fakty, a przecież miały one niezaprzeczalny wpływ na zachowanie języka serbskołużyckiego, na utrwalenie kulturowej odrębności mieszkańców Łużyc. Równie interesującą, a mało u nas znaną sprawą, jest związek sześciu miast: Budziszyna, Zgorzelca, Żytawy, Kamienicy, Lubania, Löben, istniejący od 1346 do 1420 r., a założony dla obrony interesów handlowych, bezpieczeństwa, utwierdzenia pozyskiwanych przywilejów.

Warto byłoby zapewne szkicowi Norberta Kerskena poświęconemu tej problematyce nadać również wersję polską.

Łużyczanie od wieków stanowili społeczność chłopską przywiązaną do tradycji, wytrwale broniącą się przed ingerencją niemieczyzny. Nawet terror nazistowski – choć zadawał straty – nie potrafił złamać i zniszczyć tej słowiańskiej wyspy, która swego czasu sięgała do przedmieść Berlina. Planu wysiedlenia wszystkich Łużyczan podjętego w czasie wojny nie zrealizowano tylko z braku czasu. Dopiero reżim komunistyczny – oficjalnie uznający kulturową autonomię Łużyczan – poprzez walkę klasową, eliminację „drobnomieszczańskich i nacjonalistycznych” postaw, uspołecznienia rolnictwa i przeprowadzaną na wielką skalę industrializację, rozbił istniejące struktury społeczne i doprowadził do wyludnienia wsi, do masowej migracji w kierunku miast, do napływu ściąganego z terenu całej NRD obcego elementu. W rezultacie z roku na rok wzrastała na Łużycach liczba ludności niemieckiej przy jednoczesnym kurczeniu się liczby autochtonów. Wprawdzie Łużyczanie zyskali większy zastęp inteligencji, ale stracili świadome swej tożsamości chłopskie zaplecze.

Interesujące byłoby, bodaj w sygnalizacyjnej formie, ukazanie roli polskich naukowców, literatów, działaczy, w procesie narodowego odrodzenia Łużyc w XIX oraz na początku XX stulecia. Próżno jednak szukać w *Geschichte der Oberlausitz* takich nazwisk jak A. Mosbach, W.A. Maciejowski, A. i M. Parczowscy, H. Ułaszyn, a przecież w jakimś stopniu wnieśli oni swój wkład do badań nad historią Łużyc, miejscowym językiem i obyczajami. Czy nie byłoby wskazaniem, aby tym zagadnieniom poświęcić osobną publikację? Pomyślana jako wspólne polsko-łużyckie zamierzenie spełniłaby rolę nie tylko poznawczą, ale także doprowadziłaby do większego zbliżenia między obu sąsiadującymi obecnie nacjami.

Przypis

¹ J. L e s z c z y ń s k i jest autorem jeszcze następujących odnoszących się do historii Łużyc rozpraw: *Der Klassenkampf der Oberlausitzer Bauern in den Jahren 1635–1720*. Bautzen 1964; *Die Oberlausitz in den ersten Jahren des Nordischen Krieges (1700–1709)*. W: *Um die polnische Krone. Sachsen und Polen während des Nordischen Krieges 1700–1721*. Berlin 1962 s. 70–94.

Ryszard Ergetowski
Wrocław